

רבי צבי הירש מזידיטשוב

בעל "עטרת צבי", שר בית הזוהר: הצדיק שחיבר את אש החסידות עם אור קבלת האר"י

בגליציה של לפני מאתיים שנה, כשחסיד אמר סתם "הרבי", בלי לפרט, כולם ידעו על מי הוא מדבר. כך העיד רבי חיים מצאנז, בעל "דברי חיים", על רבו: רבי צבי הירש מזידיטשוב, בעל "עטרת צבי". בעיירה קטנה על גדות נהר סטרי עמד צדיק שהפך את ספר הזוהר ואת כתבי האר"י הקדוש ללחם חוקם של אלפי חסידים, ובגלל בקיאותו העצומה בזוהר נודע בכינוי "שר בית הזוהר".

אבל לפני שהיה "הרבי" של גליציה, הוא היה תלמיד שהלך ברגליו מצדיק לצדיק, אח בין חמישה אחים קדושים, ודוד שגידל יתום והפך אותו לאחד מגדולי המקובלים. זה סיפורו.

חמישה אחים בכפר ספרין

רבי צבי הירש אייכנשטיין נולד בשנת ה'תקכ"ג (1763) בגליציה המזרחית. אביו, רבי יצחק אייזיק, יושב בכפר הקטן ספרין, והיה מצאצאיו של רבי יום טוב ליפמן הלר, בעל "תוספות יום טוב". בבית הפשוט הזה גדלו חמישה בנים, וכל אחד מהם נעשה לצדיק בפני עצמו: רבי צבי הירש, רבי משה מסמבור, רבי ישכר בעריש, רבי אלכסנדר סנדר, שלימים יושב בקומרנא, ורבי ליפא.

יש המצרפים את ראשי התיבות של שמות חמשת האחים, בעריש, משה, סנדר, ליפא והירש, למילים "במסל"ה נעלה", מתוך דברי בני ישראל אל מלך אדום:

"במסלה נעלה"

במדבר כ, יט

תחשבו על האב הזה, רבי יצחק אייזיק מספרין, שראה את חמשת בניו עולים כולם יחד, כמו במסילה אחת, בדרך של תורה ושל קדושה. ואני חושב שאין לאב שמחה גדולה מזו.

רבי צבי הירש נשא לאישה את רחל פערל, מן הכפר רודא הסמוך לזידיטשוב. וכך הגיע אל העיירה שעל שמה ייקרא בפי כל הדורות.

התלמיד שהלך אחרי הצדיקים

רבו המובהק היה החוזה מלובלין, רבי יעקב יצחק הורוביץ, שבחצרו נתגדלו רבים מגדולי החסידות בדור ההוא. יש המונים בין רבותיו המובהקים גם את רבי ברוך ממז'בוז', נכדו של הבעל שם טוב, ויש המזכירים גם את רבי אלימלך מליז'נסק. אבל הוא לא הסתפק ברב אחד. הוא החשיב את כל צדיקי דורו, ונסע לחצרותיהם: אל המגיד מקוז'ניץ, אל רבי מנחם מנדל מרימנוב, אל רבי משה לייב מסאסוב ואל בעל "אוהב ישראל" מאפטא, ומכולם הביא דברים בספריו.

ויש סיפור אחד, שנדפס בספר "עשר צחצחות", שאני אוהב במיוחד. בחורף אחד, בלילה של קור גדול, יצא רבי משה לייב מסאסוב מביתו בחצות, לבוש בבגדי איכר נכרי כדי שלא יכירו אותו. הוא נשא על כתפו עצים אל אישה ענייה שילדה זה עתה, חטב בעצמו את העצים, הדליק לה אש ובישל לה מים חמים. ותלמידו הצעיר, רבי צבי הירש, הלך אחריו בשקט וראה הכל. ועל רבו אמר את הפסוק:

"בים דרכך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נדעו"

תהלים עז, כ

יש כאן שני דברים יפים. הראשון הוא הרבי מסאסוב, שהסתיר את החסד שלו גם מן האנשים שהוא עשה איתם חסד. והשני הוא התלמיד, שהבין שזה השיעור החשוב ביותר שילמד באותו לילה. הוא בא לחצר כדי ללמוד סודות התורה, ומצא את הסוד הגדול מכולם בבית של יולדת ענייה בחצות הלילה.

ועוד מסופר בספר "מעשה צדיקים", שפעם אחת, כשהיה רבי צבי הירש בסאסוב, ציווה עליו רבו פתאום לנסוע לביתו מיד, בעיצומו של קור גדול. הוא ביקש להישאר עד שיעבור הקור, ורבו לא הסכים. הוא יצא לדרך, ובאמצע הדרך ראה מרחוק עגלה שהתהפכה בשלג. הוא מיהר לעזור, ומצא שם צדיק זקן, רבי פיינויש, שהיה בדרכו אל

הרבי מסאסוב ונפל בשלג. רבי צבי הירש הקים אותו, ושניהם הבינו שרבים ראה ברוח קדשו את מה שעתיד לקרות בדרך, ולכן שלח את תלמידו דווקא באותה שעה. ושניהם חזרו יחד לסאסוב.

השולחן בזידיטשוב

אחרי פטירת החוזה מלובלין, בשנת ה'תקע"ה, הלך כוחו של רבי צבי הירש וגדל. ואחרי פטירת חברו הקרוב, רבי נפתלי מרופשיץ, נעשה לגדול אדמו"רי גליציה בדורו. אל זידיטשוב באו רבנים, תלמידי חכמים וחסידים פשוטים, ושם, סביב שולחנו, ישבו ולמדו זוהר וכתבי האר"י.

אחד מאלה שישבו לפני שולחנו היה רבי צבי אלימלך מדינוב, בעל "בני יששכר", שהיה גם מחותנו. בספרו הוא כותב בגעגוע:

"והנה דכירנא כשהייתי מסתופף בצל קדשו של כבוד מחותני הרב הקדוש מה"ר צבי הירש
מזידיטשוב זצוק"ל"

בני יששכר, מאמרי השבתות, מאמר ג

ושם הוא מספר איך פעם אחת שאל רבי צבי הירש את החבורה שאלה בתורה, איך היו מברכים על המן במדבר, ואיך נפל ויכוח בין החברים, וכל אחד אמר את דעתו. אפשר ממש לראות את התמונה: שולחן ארוך, אור של נרות, צדיקים יושבים יחד ושואלים זה את זה בתורה, והרבי שואל ומקשיב.

המסורת החסידית מספרת עוד, שבזידיטשוב נהגו החסידים לשבת אל שולחן הרבי לבושים לבן. בחצרות אחרות לבש הרבי לבדו לבן, והרבי מזידיטשוב ביאר שבזידיטשוב שולטת בחינת הנבואה, ועל הנבואה נאמר:

"ומי יתן כל עם יהוה נביאים"

במדבר יא, כט

בית הכנסת העתיק מעץ בוידיטשוב, בצילום מראשית המאה העשרים

אהבת החברים

נשאר בידינו מכתב שכתב רבי צבי הירש לחסידיו שבעיר בראד, לקראת הימים הנוראים, והוא נדפס עם ספר "צוואת הריב"ש". הוא פונה אליהם בחום, "אחיי וחביריי ותלמידיי", ומבקש מהם דבר אחד מעל הכל: שתהיה ביניהם אהבת אחים ממש. וכך הוא כותב:

"וזולת אחדות החבירים אין שום עבודת אמת בעולם"

מכתבו לחסידי בראד, נדפס עם "צוואת הריב"ש"

הוא מבקש מהם גם שיכוונו להתפלל באותה שעה שהוא מתפלל, כדי שיהיו מחוברים אף על פי שהם רחוקים. ובסוף המכתב הוא מספר שהגיע ערב שבת, והאיר היום, והגיע זמן התפילה, והיד שלו כבר רועדת ואינו יכול לכתוב יותר.

כשאני קורא את המכתב הזה, אני רואה רבי שיושב בבוקר של ערב שבת, רגע לפני התפילה, וכותב לחסידים שלו בעיר אחרת. הוא לא כותב להם על עצמו. הוא כותב להם שיאהבו זה את זה. מי שגדל בין

היתום שגדל בביתו

בשנת ה'תקע"ח (1818) נפטר בצעירותו אחיו, רבי אלכסנדר סנדר מקומרנא, והשאיר אחריו בן יתום כבן שנים עשרה, יצחק אייזיק. רבי צבי הירש לקח את הילד אל ביתו, וגידל אותו כמו בן. הוא לימד אותו נגלה ונסתר, זוהר וכתבי האר"י, וקירב אותו אליו בכל לבו.

הילד הזה גדל והיה לרבי יצחק אייזיק מקומרנא, מן המחברים הגדולים ביותר בתורת הקבלה בדורות האחרונים. וכשכתב לימים על רבו, כתב:

”והתאבקתי עפר רגלי הצדיקים, ועל ראשם נזר ישראל מופת הדור הרב האלקי דודי, אחי אבי, רבינו צבי מזידיטשוב ז”ל, וטעמתי מאורו טעמי התורה”

רבי יצחק אייזיק מקומרנא, הקדמה לספר ”עשירית האיפה”

ובהקדמת ספרו ”היכל הברכה” סיפר הקומרנא על לילה אחד, ליל שבת פרשת נח, שבו נשבע לו דודו שלא ילך מן העולם עד שימלא אותו ”כלי מחזיק ברכה”, ושתורתו תאיר לכל העולם. את הסיפור המלא, ואת דרכו של התלמיד הגדול הזה, הבאנו במאמר על רבי יצחק אייזיק מקומרנא.

תלמידיו

מבית מדרשו של רבי צבי הירש יצאו גדולי ישראל, ורבים מהם ייסדו בעצמם שושלות של חסידות. ביניהם:

- רבי צבי אלימלך מדינוב, בעל ”בני יששכר”, מחותנו.
- רבי חיים הוברשטאם מצאנז, בעל ”דברי חיים”.
- רבי יצחק אייזיק מקומרנא, אחיינו, שגדל בביתו.

• **רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב**, בן אחיו רבי ישכר בעריש, שלימים המשיך את השושלת בזידיטשוב.

• **רבי שלום מקמינקא**, ורבי שמעון מירוסלב.

וגם אחיו, רבי משה מסמבור, נמנה בין תלמידיו. אח שלומד מאחיו, ומכבד אותו כרב.

מה חידש

החידוש הגדול של רבי צבי הירש היה החיבור. הוא לקח את תורת הבעל שם טוב, החסידות החיה של אהבה, שמחה ודביקות, וחיבר אותה עם קבלת האר"י הקדוש, על כל עומקה וסדריה. רבי צבי הירש פתח את הדלת. הוא עודד את תלמידיו ואת חסידיו ללמוד זוהר וכתבי האר"י, וראה בלימוד הזה דרך לעבודת ה' בלב שלם.

ומסופר שגם דאג להדפיס את ספר הזוהר ואת כתבי האר"י, ולהפיץ אותם בבתי המדרש של מזרח אירופה. בעקבותיו נוסף לימוד הקבלה לסדר היום בבתי מדרש רבים בגליציה, והשפעתו ניכרת עד היום בחצרות שיצאו מבית זידיטשוב, ספינקא, קומרנא, בורשטין ועוד.

ומסופר עליו שהיה גדול גם בנגלה, ושנהג לסיים את הש"ס כולו כמה פעמים בכל שנה. אצלו לא היה הזוהר בא במקום הגמרא. שניהם היו תורה אחת.

הספרים

אלה החיבורים שנשארו ממנו, וכל אחד מהם הוא שער אל עולם של קדושה:

עטרת צבי

פירוש על ספר הזוהר

חיבורו המפורסם, שעל שמו הוא נקרא בפי כל. ביאור על דברי הזוהר הקדוש, וגם עיון בנוסחאותיו ובירורן. השם לקוח מן הפסוק "ביום ההוא יהיה יהוה צבאות לעטרת צבי" (ישעיהו כח, ה), ויש בו רמז גם לשמו של המחבר.

סור מרע ועשה טוב

דרך אל כתבי האר"י

ספר שכולו עידוד ללימוד תורת האר"י, ומעין הקדמה ודרך אל "עץ החיים". הוא מלמד איך אדם עולה מדרגה אחר דרגה בעבודת ה' בעזרת לימוד הזוהר וכתבי האר"י. הספר נלמד עד היום, ואף תורגם לאנגלית.

פרי קודש הילולים

על "פרי עץ חיים"

הקדמה ופירוש לספר "פרי עץ חיים" של האר"י,
שעוסק בכוונות התפילה והמצוות. הספר נדפס בלבוב
בשנת ה'תקצ"ג, כשנתיים אחרי פטירתו.

בית ישראל

דרשות על פרשות התורה

קובץ של דרשותיו לפי סדר פרשות השבוע, בדרך
החסידות והקבלה.

צבי לצדיק

על תיקוני הזוהר

חיבור על ספר תיקוני הזוהר. באותו שם, "צבי לצדיק",
יצא גם ספר על תולדותיו ואמריו, שכתב מיכאל ברור
ונדפס בווינה בשנת ה'תרצ"א.

המכתב לחסידי בראד

על אהבת החברים

מכתב שכתב לחסידיו לקראת הימים הנוראים, ונדפס
עם ספר "צוואת הריב"ש". מכתב קצר שכולו אהבה,
והוא אולי השער הנוח ביותר להכיר את לבו.

שיטתו בעבודת ה'

◆ הקבלה היא לכולם

רבי צבי הירש האמין שסודות התורה ניתנו כדי שילמדו אותם. לא כדי לדבר עליהם בגדלות, אלא כדי שהלב
יבער באהבת ה' ויתקרב אליו. ולכן עמל להפיץ את הספרים, ולכן כתב ספר שלם שכל עניינו לפתוח את הדרך
אל כתבי האר"י.

◆ הדרך עוברת דרך המידות

שם ספרו אומר הכל: "סור מרע ועשה טוב", מתוך הפסוק בתהלים (לד, טו). מי שרוצה לעלות בסודות התורה
צריך קודם כל לתקן את מידותיו ואת מעשיו. אין קבלה בלי יראת שמיים, ואין עלייה בלי עבודה פנימית.

◆ הכל נבנה על האחדות

כמו שלמדנו ממכתבו, יסוד העבודה כולה הוא אהבת החברים. החסידים שלו לא היו יחידים שכל אחד מחפש את מדרגתו לעצמו. הם היו חבורה, אגודה אחת, שמתפללת יחד גם ממרחק.

מופתים ועדויות

כמו אצל צדיקים רבים, מסופרים גם עליו סיפורים רבים. כאן נביא רק את מה שנשמר בספרים ובעדויות של תלמידיו.

◆ הרבי של גליציה

תלמידו, רבי חיים מצאנז, אמר שכאשר אומרים בגליציה סתם "רבי", מתכוונים לבעל "עטרת צבי". עדות כזאת, מפי גדול הדור הבא, אומרת יותר מכל סיפור מופת.

◆ השליחות בשלג

הסיפור מסאסוב, שבו שלח אותו רבו לדרך בעיצומו של הקור, ומצא בדרך את הצדיק הזקן שעגלתו התהפכה, נדפס בספר "מעשה צדיקים". יש בו לימוד על כוחו של רב שרואה למרחוק, ועל תלמיד שהולך אחרי רבו גם כשאינו מבין.

◆ השבועה לאחיין

רבי יצחק אייזיק מקומרנא העיד בכתב ידו שהשבועה של דודו, שימלא אותו "כלי מחזיק ברכה", היא שנתנה לו את הכוח לעמוד בכל הרדיפות שעברו עליו. ואכן, הנער היתום נעשה אחד המחברים הגדולים בתורת הקבלה.

הסתלקותו

בקיץ ה'תקצ"א (1831) פשטה בגליציה מגפת הכולרה, ורבים נספו בה. רבי צבי הירש חלה ונסתלק בי"א בתמוז ה'תקצ"א, בן כשישים ושמונה שנים. רבי שלמה קלוגר, מגדולי הפוסקים בגליציה, נשא עליו הספד.

הוא נקבר בבית העלמין היהודי בזידיטשוב, ועל קברו נבנה אוהל. אחרי פטירתו מילא את מקומו אחיו, רבי ישכר בעריש, שנפטר פחות משנה אחריו. ואחיו רבי משה מסמבור, שנפטר בשנת ה'ת"ר, נטמן באוהלו של אחיו, כאילו אחים שלא רצו להיפרד גם אחרי פטירתם.

האוהלים בבית העלמין היהודי בזידיטשוב שבמערב אוקראינה, שבהם נטמנו רבי צבי הירש ואדמו"רי בית זידיטשוב

יום ההילולא שלו, י"א בתמוז, היה לחסידים רבים במזרח אירופה יום גדול. יש שאמרו שהנסיעה לזידיטשוב בי"א בתמוז דומה לנסיעה לקברו של רבי שמעון בר יוחאי במירון בל"ג בעומר. וזה מתאים מאוד למי שכל חייו היו קשורים בספר הזוהר. וגם בימינו יש הבאים אל העיירה הקטנה במערב אוקראינה, להתפלל על קברו.

יש משהו נוגע ללב בכך שנסתלק דווקא בימי מגפה. הוא שכל חייו לימד שאין עבודה בלי אחדות, נלקח בימים שבהם אנשים פחדו זה מזה והסתגרו כל אחד בביתו. ואני חושב שהמכתב שלו על אהבת החברים הוא התשובה שהשאיר לכל הימים הקשים: גם כשרחוקים, אפשר להתפלל יחד.

מה הוא משאיר לנו

רבי צבי הירש מזידיטשוב השאיר לנו דרך שלמה. הוא לימד שאפשר וצריך לחבר את האש של החסידות עם האור העמוק של קבלת האר"י. לימד שהזוהר אינו ספר רחוק שמונח על המדף, אלא תורה חיה שנלמדת סביב שולחן, יחד עם חברים.

הוא לימד שהעלייה בסודות התורה מתחילה בדבר פשוט: סור מרע ועשה טוב. ולימד שכל העבודה כולה נשענת על אהבה בין יהודי ליהודי.

ואולי הדבר היפה ביותר שהשאיר הוא האחיין היתום שגדל בביתו. מי שפותח היום את "היכל הברכה" או את "זוהר חי" של הקומרנא, טועם ממה שטעם הנער הזה ליד שולחנו של דודו בזידיטשוב.

זכותו של רבי צבי הירש מזידיטשוב, בעל "עטרת צבי" זיע"א, תגן עלינו ועל כל עם ישראל, ונזכה ללמוד את סודות התורה מתוך אהבת אחים ואחדות, אמן.

מקורות

במדבר כ, יט; במדבר יא, כט; ישעיהו כח, ה; תהלים לד, טו; תהלים עז, כ; רבי צבי הירש מזידיטשוב, עטרת צבי; הנ"ל, סור מרע ועשה טוב; הנ"ל, פרי קודש הילולים (לבוב, ה'תקצ"ג); הנ"ל, בית ישראל; הנ"ל, מכתב לחסידי בראד, נדפס עם "צוואת הריב"ש"; רבי צבי אלימלך מדינוב, בני יששכר, מאמרי השבתות, מאמר ג; רבי יצחק אייזיק מקומרנא, הקדמה לספר "עשירית האיפה"; הנ"ל, הקדמה לספר "היכל הברכה"; ספר מעשה צדיקים; ספר עשר צחצחות; מיכאל ברור, צבי לצדיק, תולדותיו ואמריו (וינה, ה'תרצ"א).

קרדיט תמונות: בית הכנסת מעץ בזידיטשוב מבפנים (1930), Szymon Zajczyk, נחלת הכלל; בית הכנסת מעץ בזידיטשוב מבחוץ (1910 עד 1913), Alois Beyer, נחלת הכלל; האוהלים בבית העלמין היהודי בזידיטשוב, Oholei Tzadikim, CC BY-SA 4.0. כולן דרך Wikimedia Commons.

המימד הנוסף • הרב יוסף ביטון שליט"א

050-590-1349 • ravbiton.com • לפניה מכוונת ולשותפות בהפצת תורת הקבלה